

Strategi för folkhälsa 2015 – 2018

Antagen av kommunfullmäktige 2014-12-15

Kommunstyrelseförvaltningen

**SÖDER
HAMN!**

1. Prioriterade målområden för perioden 2015 – 2018

Följande fyra strategiska arbetsområden har tagits fram för det kommande folkhälsoarbetet i Söderhamns kommun.

Det har skett genom en process som beskrivs i detta dokument, med olika former av möten med politiker, tjänstemän och externa aktörer, rekommendationer från rapporten ”Gör jämlikt – gör skillnad”, regionens förslag till ”Folkhälsoprogram – Jämlik hälsa för ett hållbart Gävleborg 2015 – 2020”, statistikunderlag för Söderhamns kommun och nationella riktlinjer.

DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Alla som bor och verkar i Söderhamn ska ha möjlighet att känna delaktighet i samhället och ha inflytande över sin livssituation. Att känna samhörighet och uppleva möjlighet att påverka sin livssituation påverkar hälsan positivt. Det hänger samman med att samhället är tillgängligt och inkluderande för alla.

EKONOMISKA OCH SOCIALA FÖRUTSÄTTNINGAR

Alla som bor och verkar i Söderhamn ska ha möjlighet att känna social och ekonomisk trygghet. Ekonomiska och sociala förutsättningar är grundläggande livsvillkor för folkhälsan. Ekonomisk stress och social otrygghet skapar ohälsa och leder till ökad ojämlikhet i hälsa.

BARN OCH UNGAS UPPVÄXTVILLKOR

Alla barn och ungdomar i Söderhamn ska ha möjlighet att leva under goda och jämlika uppväxtvillkor. Förhållanden under uppväxten påverkar barn och ungas hälsa och livsvillkor genom hela livet. Tidiga insatser är därför viktiga för att främja en god folkhälsa långsiktigt.

ALKOHOL, NARKOTIKA, TOBAK, DOPING OCH SPEL

Alla barn i Söderhamn har rätt att växa upp under trygga förhållanden i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter. Alkohol och droger utgör ett hot mot tryggheten i samhället. Det ANDT-förebyggande arbetet är viktigt för att ge barn och unga en god uppväxtmiljö

För de prioriterade målområdena skapas årliga verksamhetsplaner med indikatorer som vid årsbokslut följs upp.

2. BAKGRUND

2.1. Visionen

Kommunens vision bygger på söderhamnarnas egna drömmar, idéer och förhoppningar om framtiden. Genom möten, dialoger, förslag och idéer har söderhamnarna och kommunen skapat en gemensam vision - en önskebild av Söderhamn som en bra plats att leva på.

Visionen berättar att i Söderhamn finns ett öppet och tillåtande klimat som gynnar alla. Söderhamnarna känner engagemang, delaktighet och ansvar i samhällets olika delar. Här hjälps vi åt och unnar varandra framgång. Allt är möjligt, det omöjliga tar bara lite längre tid.

För att nå visionen arbetar kommunen med ett antal inriktningsmål. Under perioden 2012 – 2015 har målet långsiktigt hållbart samhälle och attraktiva livsmiljöer haft ett stort antal aktiviteter. En aktivitet var att ta fram en strategi för folkhälsa. Strategiskt folkhälsoarbete är en viktig del i att nå inriktningsmålet och i sin tur förverkliga visionen.

2.2. Förutsättningar för ett framgångsrikt folkhälsoarbete

Folkhälsoarbetet fokuseras på de faktorer som påverkar folkhälsan. Ansvaret för dessa är fördelade mellan olika sektorer och nivåer i samhället. Ett framgångsrikt folkhälsoarbete kräver därför aktiva insatser av flera samhällsaktörer inom flera politiska områden. I Söderhamns kommun har kommunstyrelsen ett övergripande strategiskt perspektiv och förvaltningarna ett mer operativt perspektiv för sitt arbete.

Kommunstyrelseförvaltningens ansvar handlar om att ta fram övergripande strategier, beakta folkhälso- och sociala perspektiv i samhällsplanering samt stödja och samordna hela kommunens arbete. Andra förvaltningar ansvarar för det praktiska folkhälsoarbetet med vård, omsorg, utbildning, socialt stöd, tillgänglighet och trafiksäkerhet med mera.

2.3. Samhälleliga förutsättningar för god folkhälsa på lika villkor

Det övergripande målet för folkhälsoarbetet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen.

De samhälleliga förutsättningarna beskrivs genom elva nationella målområden som kan sammanfattas i tre kategorier; livsvillkor, livsmiljöer och levnadsvanor.

Skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen

2.4. Hälsans bestämningsfaktorer

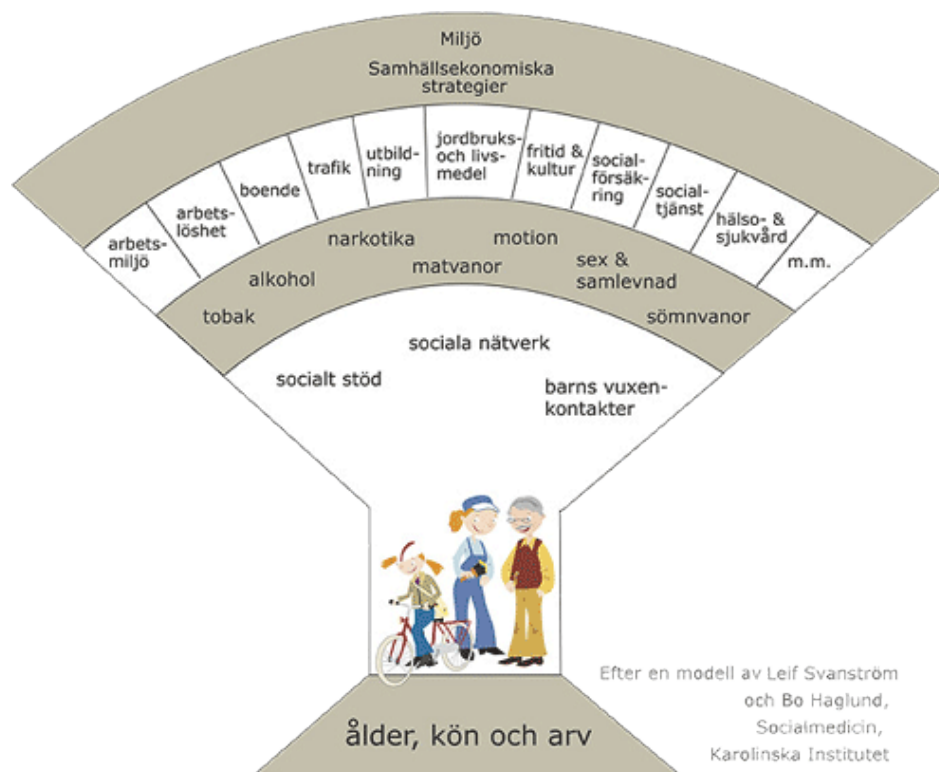
För att beskriva hur alla faktorer som påverkar hälsoläget hos en befolkning hänger ihop, har en modell utarbetats. Modellen visar att det som påverkar hälsan allra mest hos individen är **ålder, kön och arv** – alltså faktorer som inte är påverkbara.

Nästa nivå handlar om **socialt stöd, barn och ungas vuxenkontakter och sociala nätverk**. Det handlar om allt från vilken uppväxt ett barn har i sin familj, hur grannar, kollegor och vänner fungerar som ett stöd i vardagen, med till exempel möjligheter till barnvakt och hjälp med gräsklippning vid semestrar, till kommunens insatser vid ålderdom och funktionsnedsättningar.

Nästa nivå handlar om **individens levnadsvanor** och rör faktorer som matvanor, motion, sömnvanor, sexuella risker och bruk av alkohol och tobak. Levnadsvanorna är individuella men påverkas av uppväxt, erfarenheter, vilken miljö individen rör sig i och vilka möjligheter individen har att påverka sina levnadsvanor.

Nivån utanför levnadsvanorna rör kommunens alla ansvarsområden och handlar om **utbud av kultur- och fritidsaktiviteter, utbildning, trafiksituation, boendemiljö, socialtjänst och arbetsmiljö** med mera. **Hälso- och sjukvård** är även en viktig faktor, där Landstinget Gävleborg är högsta ansvarig i Söderhamn.

Ytterst handlar folkhälsoläget om vilket samhälle vi lever i och vilken miljö som påverkar oss (utsläpp, temperaturer, väder och vindar).

3. Hälsa och välfärd är ojämnt fördelade

Det genomsnittliga hälsoläget i Sverige har blivit allt bättre. Det är ett kvitto på att alla satsningar som gjorts inom välfärdssektorn nationellt och i kommuner, landsting och regioner varit lyckade. Samtidigt visar det sig att skillnaden i hälsa mellan olika befolkningsgrupper inte har minskat. Tvärtom har gapet mellan olika sociala grupper ökat sedan 1980-talet. Ett aktivt arbete för att stoppa trenden och förhindra en utveckling mot ökad social oro, konflikter och utanförskap och mot negativ påverkan på miljö, klimat och samhälsekonomi är ett måste. De senaste 25 åren har skillnaden mellan den förväntade livslängden för kvinnor och män med kort kontra lång utbildningsnivå ökat med nästan fem år.

Sveriges kommuner och landsting har identifierat fem rekommendationer för att stärka den sociala hållbarheten och minska skillnaderna i hälsa. Rekommendationerna bygger på WHO:s rapport Closing the Gap in a Generation (2008) och har skett i samarbete med 20 kommuner, landsting och regioner.

1. Integrera jämlikhet i hälsa i all politik och i ordinarie, styrning och ledning
2. Mät och analysera problemet och bedöm effekterna av olika åtgärder
3. Ge alla barn och unga en bra start i livet
4. Ge alla förutsättningar till egen försörjning
5. Skapa hälsofrämjande och hållbara miljöer och samhällen

3.1. Integrera jämlikhet i hälsa i all politik och i ordinarie styrning och ledning

I Söderhamns kommun arbetar vi med både kort- och långsiktiga mål i de övergripande inriktningsmål som beslutas av politikerna. Möjligheten att lägga in aktiviteter som har effekt på hälsoläget är god inom den organisationen.

Inför alla politiska beslut görs alltid konsekvensbeskrivningar för hållbar utveckling, där beslutets effekt på social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet analyseras.

Målet är att organisationer har strukturer, verktyg och arbetssätt som skapar långsiktiga förutsättningar för att minska skillnader i hälsa

Söderhamns kommun var bland de första kommunerna i landet att avsätta medel i en social investeringsfond, där medel för förebyggande arbete för barn och unga kan sökas av nämnder. Det arbetet måste vi bli bättre på att uppmärksamma, använda oss och utvärdera effekterna av.

Arbete för att öka delaktigheten bland kommunens medborgare sker kontinuerligt. Några exempel är Viktiga modellen för barn och unga, områdesutvecklingsarbetet Norrskenet där boende och verkande i en stadsdel i hög grad styr arbetet i området, samt aktiviteterna inom våra inriktningsmål.

3.2. Mät och analysera problemet och bedöm effekterna av olika åtgärder

Regionen har ett nära samarbete som samordnas av ett sekretariat under Nätverk för strategiskt folkhälsoarbete (NSFG) genom avtal mellan länets kommuner och landstinget. Genom samarbetet fungerar Samhällsmedicin som kommunernas statistikfunktion för hälsodata som Hälsa på lika villkor, alkohol- och drogvaneundersökningar och Öppna jämförelser Hälsa.

Befolkningsprognoser ger underlag för planering och åtgärder ur ett folkhälsoperspektiv. Förutom uppgifter om socioekonomiska skillnader, kön, ålder och etnicitet är det viktigt att också beakta geografiska skillnader. En gemensam bild av hälsoläget ska finnas som grund för prioriteringar och som hjälp vid uppföljningar och utvärderingar.

Målet är att organisationer mäter, analyserar och bedömer effekterna av de åtgärder som vidtas för att minska skillnader i hälsa

På lokal nivå bör arbetet bli bättre när det gäller att genom kartfunktioner som GIS beskriva hälsoläge, indikatorer för att mäta hälsa och skillnader i dessa. Detta skulle göra det lättare att åskådliggöra skillnader i hälsa kopplat till fysiska platser och lättare kunna prioritera riktade åtgärder för särskilda grupper.

3.3. Ge alla barn och unga en bra start i livet

I alla beslut som rör barn bör barn få vara med i förarbetet. Barnperspektivet är viktigt för att få så bra beslutsunderlag som möjligt. Skillnaden mellan barns perspektiv och barnperspektiv är viktig och barn och unga måste få ges förutsättningar att göra sin röst hörd i frågor som berör dem.

I Söderhamn arbetar vi med Viktiga modellen. Modellen innebär ett års hjul av processer där barn och unga får diskutera frågor utifrån eget intresse. Modellen skulle kunna förstärkas och användas mer av politiker och tjänstemän i ett kvalitetssäkringsperspektiv gällande barn och ungas delaktighet och inflytande.

Antalet barn i Söderhamn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll är större än rikssnittet. En kommunal utredning för att minska barnfattigdomen i Söderhamn tog fram ett antal åtgärder som ännu inte genomförts. Åtgärderna gällde att minska effekterna av den relativa barnfattigdomen genom att ge fler barn möjligheter till en aktiv fritid genom att starta upp ett Fritidsbibliotek med fritidsartiklar, att avsätta en summa pengar till små eller större projekt/idéer och att underlätta för spontanidrott genom att se till att gräsytor klipps på sommaren och isar sköts på vintern.

Målet är att skillnader i barn och ungas hälsa minskar

Kommunen startar ett projekt för att hitta former för att barn och unga med funktionsnedsättningar ska kunna ha en aktiv fritid med kultur och fritidsaktiviteter. Forskning visar på att inlärning och socialt deltagande har stark koppling till en aktiv fritid. Andelen barn och unga med funktionsnedsättningar måste särskilt beaktas vad gäller risken för ett senare utanförskap i livet.

3.4. Ge alla förutsättningar till egen försörjning

En bra start i livet, med godkända betyg i grundskola och gymnasium är den bästa investering som samhället kan göra, såväl i den enskildes och samhällets framtid som i folkhälsan.

Målet är att alla människor har grundläggande förutsättningar att efter egen förmåga delta i arbetslivet.

Kostnaden för att framgångsrikt slussa en enskild människa genom förskola, grundskola och gymnasium är ca 1,5 miljoner kronor. Motsatsen, utanförskap och arbetslöshet, är betydligt dyrare. Om den unge behöver vård, t ex för alkohol- eller drogberoende kan kostnaden överstiga 1 miljon kronor per år.

I Söderhamn arbetar vi framgångsrikt med att skapa ett entreprenöriellt förhållningssätt hos individen, genom att tidigt lära barn och unga att själva vara piloten i sitt liv. Projekt Drivkraft är ett exempel.

Unga i Söderhamn svarar i hög utsträckning att de kan tänka sig att starta egna företag i framtiden. Vi är övertygade om att det hänger ihop med en positiv framtidstro och ett engagemang för sig själv och staden. Samtidigt kan och bör fler insatser göras för att öka andelen behöriga till gymnasiet, där Söderhamn i jämförelse med andra kommuner har sämre resultat.

3.5. Skapa hälsofrämjande och hållbara miljöer och samhällen

Att människor utifrån sina förutsättningar ges möjlighet till en hälsofrämjande närmiljö är mycket viktigt för en god folkhälsa. Hälsofrämjande närmiljö handlar om gång- och cykelvägar, närhet till skogs- och grönområden, naturliga mötesplatser, trygghet och tillit, spontanidrott och trygga utforskarmiljöer.

I Söderhamn arbetar vi kontinuerligt med folkhälsoperspektiv inom samhällsplaneringen. Att barn och unga har trygga gång- och cykelvägar till skolan är en viktig fråga som vi kan bli bättre på. Tillgängligheten för äldre och funktionsnedsatta är viktig och någonting som beaktas vid ny- och ombyggnationer.

Målet är att alla människor har en bostads-, boende- och närmiljö som bidrar till minskade skillnader i hälsa

Fritidsområdet Västra berget har tillgänglighetsanpassats och ett projekt tillgänglighetsanpassar gångstråk i de norra delarna av centrala Söderhamn. Skapandet av Hälsans stig liksom centralt placerad utegymsutrustning bidrar också till ökad folkhälsa. En stor spontanidrottsanläggning kommer att fungera som en mötesplats och ge goda möjligheter till aktiviteter av många olika slag för alla grupper i samhället.

4. Social hållbarhet

Social hållbarhet och folkhälsa är begrepp som är förknippade med varandra. En god folkhälsa kan ses som ett verktyg för att uppnå social hållbarhet. Att minska skillnader i hälsa ses både som ett mål och medel för en hållbar utveckling. Arbetet för ökad social hållbarhet måste fokuseras på att minska skillnaderna i hälsa och bli bättre på att se människors behov och förutsättningar. Generella insatser är viktiga i folkhälsoarbete, men de måste anpassas så att de motsvarar människors behov.

I Söderhamn analyseras alla politiska beslut utifrån ett socialt hållbart perspektiv.

4.1. Socialt hållbar samhällsplanering

I Söderhamns kommun arbetar vi med ett socialt perspektiv, som analyseras i samhällsplaneringens övergripande planer och dokument.

Socialt hållbar samhällsplanering bidrar till hälsosamma och säkra miljöer där människor bor, arbetar och tillbringar sin fritid. Att utveckla former för ökad delaktighet och inflytande både i lokala stadsdelar och bostadsområden, i central stadsmiljö och ute på landsbygden är viktigt.

Tillgång till kultur-, fritidsaktiviteter och grönområden är en förutsättning för en hälsosam miljö. Forskning visar att närhet till naturupplevelser och grönområden bidrar till att utjämna hälsoskillnader mellan samhällsgrupper. Det är viktigt att invånare i alla åldrar ges möjlighet till återhämtning och fysisk aktivitet.

Tillgång till kultur-, fritidsaktiviteter och grönområden är en förutsättning för en hälsosam miljö. Det är de grupper som är minst fysiskt aktiva som har störst behov av stödjande miljöer.

Fysisk aktivitet är en av de viktigaste faktorerna för en god hälsa för individen och folkhälsan i stort. Förutsättningarna för fysisk aktivitet måste vara goda och miljöer måste utvecklas för att stimulera människor att röra sig mer. Det handlar om allt ifrån trygga och säkra gång- och cykelstråk och attraktiva skolgårdar till rekreationsområden för äldre och personer med funktionsnedsättningar.

Andelen barn som går och cyklar till skolan bör öka för att säkra trafikmiljön runt skolorna, bidra till mer rörelse och för att bidra till ett hållbart samhälle.

En miljö som stimulerar till fysisk aktivitet kan bidra till att minska socioekonomiska skillnader i hälsa. Det är grupper som är minst fysiskt aktiva som har störst behov av stödjande miljöer som grönområden och möjlighet till fysisk aktivitet i närområdet.

4.2. Trygghet och tillgänglighet

Ett tryggt och tillgängligt samhälle är en förutsättning för en god folkhälsa. Människor måste kunna röra sig fritt i sina bostadsområden, till och från skola och arbete och under sin fritid utan att känna sig otrygga på grund av omgivningen.

En öppen, tillgänglig och inkluderande miljö är särskilt viktig för personer med funktionsnedsättningar av olika slag, men är innebär en förbättring för alla. Söderhamns kommun deltar i ett projekt som leds av Region Gävleborg för att göra en trygghetsmätning. I Söderhamn erbjuds 300 personer svara på en enkät med frågor kring trygghet.

Trygghetsmätning ligger till grund för prioriteringar framöver.

Resultatet av mätningen ligger sedan till grund för politiska prioriteringar och används som underlag för tjänstemän vid planeringsfrågor. Kommunens tillgänglighetsplan revideras med hjälp av en projektgrupp, tillsammans med det politiska Tillgänglighetsrådet.

4.3. Personer med funktionsnedsättningar

Personer med funktionsnedsättningar är utsatta för en större ohälsa än övriga befolkningen.

Att ha en funktionsnedsättning behöver inte betyda försämrad hälsa, även om det kan vara en hälsorisk.

Till största del handlar ohälsan om hinder i omgivningen som begränsar delaktigheten och

möjligheten till aktivitet. Den så kallade onödiga

ohälsan för personer med funktionsnedsättningar (Folkhälsomyndigheten) kan alltså genom strategiska insatser planeras bort. Tillgänglighetsplanen som nämns ovan är ett viktigt verktyg för att planera bort hinder i samhället.

Den onödiga ohälsan för personer med funktionsnedsättningar går att planera bort.

5. Utgångspunkt för Söderhamns folkhälsoarbete

5.1. Gemensamma utgångspunkter för folkhälsa

I det regionala utvecklingsprogrammet för Gävleborgs län 2009-2013 (RUP) ingick att ta fram en strategi för förstärkt folkhälsoarbete i länet. Söderhamns kommun står bakom strategin Gemensamma utgångspunkter för folkhälsa (GU Folkhälsa) sedan 2012.

Med GU Folkhälsa vill länets kommuner, landstinget och länsstyrelsen ange den ambitionsnivå och det förhållningssätt som ska

känneteckna både det egna och det gemensamma

arbetet med att skapa gynnsamma samhälleliga

förutsättningar för en god hälsa på lika villkor.

Söderhamns kommuns arbete med folkhälsa sker med utgångspunkt från GU Folkhälsa.

Gemensamma utgångspunkter för folkhälsa i Region Gävleborg

5.2. Viljeinriktningen är långsiktig

Prioriteringar och åtaganden inom folkhälsoområdet ska ses i ett långsiktigt perspektiv.

Arbetet ska grunda sig på kompetens och strategier som utgår från folkhälsovetenskaplig forskning och metod, hälsodata för befolkningen och annat statistiskt underlag inom

målområdet. Det är en förutsättning att arbetet sker i bred samverkan mellan offentlig, privat och ideell sektor och att nya metoder prövas som senare kan implementeras i ordinarie verksamhet.

6. Process

Arbetet med att ta fram en ny strategi för folkhälsa har skett genom en process där politiker inom flera nämnder deltagit. Vi har också ordnat en workshop där nämner, förvaltningar och ett antal externa aktörer erbjöds delta för att ta fram prioriterade målområden för Söderhamns framtida folkhälsarbete. Materialet har legat till grund för de prioriteringar som finns i Strategi folkhälsa 2015 – 2018.

Strategi folkhälsa bygger på en bred process där politiker, tjänstmän och externa aktörer varit deltagande.

Folkhälsostrategen har ansvarat för att ta fram det skriftliga underlaget, som sedan skickats ut på remiss till berörda tjänstmän innan presentation för kommunstyrelsen och beslut i kommunfullmäktige.

7. Regionala och nationella dokument

Följande dokument ligger till grund för den lokala strategin och finns som separata bilagor:

Hälsoläge för Söderhamns kommun

Gemensamma utgångspunkter för arbetet med att förbättra befolkningens hälsa i Gävleborg

Nationella målområden för folkhälsopolitiken